

«...thi det var min Bestemmelse at blive Selvmorder»

Disse dramatiske ord skrev Sophus Lie (1842–99) i et brev til en venn i 1866. Brevet illustrerer at ordet «selvmorder» har vært brukt lenge i norsk. Men hvordan benevnes en person som gjør et selvmordsforsøk?

I ordbøkene finnes en rekke ord med «selvmord» som forledd. Bokmålsordboka (1), Tanums store rettskrivningsordbok (2) og Norsk riksmålsordbok (3) har til sammen 17 slike ord. Tre av ordene beskriver personer: *selvmorder*, nettopp ordet Sophus Lie brukte, *selvmorderske* og *selvmordskandidat*. En selvmordskandidat er forklart med en person som kan være fristet til å begå selvmord. Men altså: Noe eget ord som beskriver en person som forsøker å gjøre ende på sitt liv, finnes ikke i ordbøkene.

I Tidsskriftets egen ordliste finnes imidlertid ordet *selvmordsforsøker* (4). Det er trolig en direkte oversettelse fra engelsk «suicide attempter». Norsk språkråd opplyser at dette ordet ikke er belagt hos dem og må ansees som et nyord.

Er det så behov for dette ordet? Grovt regnet forekommer selvmordsforsøk ti ganger hyppigere enn selvmord. På det grunnlaget kan man mene at det oftere er behov for ordet «selvmordsforsøker» enn «selvmorder». Innenfor det norske ordlagingsystemet er det heller ikke noe i veien med ordet «selvmordsforsøker». I Tidsskriftet ble ordet trolig brukt første gang i 1991 (5). Tre år senere ble det benyttet i to artikler, sågår i titlene (6, 7). Det ble oppslagsord i Tidsskriftets ordliste i 1997 (4).

Alternativet til ordet selvmordsforsøker er f.eks. å omtale personen som «en som har forsøkt å ta sitt liv». Dette er imidlertid en noe mer omstendelig uttryksmåte, noe som taler til fordel for formen selvmordsforsøker.

På den annen side har Språkrådet ikke registrert noen andre sammensatte ord med «forsøker» som etterledd. Det kan tyde på at behovet for slike ord ikke har vært særlig stort.

Et selvmordsforsøk er en konkret handling som den enkelte har gjort et meget begrenset antall ganger i sitt liv. Da vil det være mest naturlig å beskrive hendelsen, altså at vedkommende har forsøkt å ta livet av seg, gjort et selvmordsforsøk, tatt en overdose eller noe annet som beskriver atferden og ikke sier noe om hvordan personen er. Det blir altså vanskelig å få inn noe varig-

hetskriterium som berettiger til klassifisering.

Selve det substansielle i uttrykket kan også være problematisk. Semantisk må et forsøk på selvmord innebære at man faktisk forsøker å ta sitt liv. Men dette er ikke alltid tilfellet. Som regel er personen preget av ambivalens eller tvil, og intensjonen om å dø er ofte vag, uklar eller ikke til stede. Selvmordsforsøk er derfor, språklig sett, en selvmotsigelse hvis ikke hensikten er å ta sitt liv. Begrepet *parasuicid* ble derfor introdusert i 1969 for å få frem at de fleste hendelser som ble beskrevet som selvmordsforsøk faktisk ikke var det (8). Men også dette uttrykket er problematisk, og har ikke slått igjennom (9).

Enkelte ord har en uheldig signaleffekt, f.eks. alkoholiker. Slike ord er på en måte med på å stemple mennesker og fremheve et negativt aspekt ved deres person. Mange dyktige personer har problemer med sitt alkoholforbruk, men dette er ofte bare en side ved deres liv – om enn et viktig aspekt. Derfor kan slike uttrykk være uheldige (10). I et slikt perspektiv vil ordet «selvmordsforsøker» ikke være godt. Imidlertid er det språklig sett ingen forskjell mellom f.eks. astmatiker og alkoholiker. Forskjellen bunnner i folks ulike holdninger til de to lidelsene astma og alkoholmisbruk. Omskrivninger av typen «person som lider av...» er selvsagt fullt brukbar, men vil neppe kunne fortrenge de kortere formene og betegner jo den samme virkelighet.

Heldigvis ble det ikke noe av Sophus Lies «Bestemmelse». Han hevdet selv i brevet fra 1866 at han ikke hadde «Kraft» til å bli selvmorder: «Saa faaer jeg da forsøge at leve» (11).

Konklusjon

Ordet selvmordsforsøker fyller trolig et behov og må ansees som et nyord på vei inn i språket.

– Erlend Hem, Raida Ødegaard, Tidsskriftet erlend.hem@legeforeningen.no

Litteratur

- Landrø MI, Wangenstein B, red. Bokmålsordboka. Oslo: Universitetsforlaget, 1986. www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html (22.5. 2001).
- Wangenstein B, red. Tanums store rettskrivningsordbok. 8. utg. Oslo: Kunnskapsforlaget, 1996.
- Knudsen T, Sommerfelt A, Noreng H, red. Norsk riksmålsordbok. Bd. 3 og 6. Oslo: Kunnskapsforlaget, 1983 og 1995.
- Skikk og bruk i Tidsskriftet. Oslo: Tidsskrift for Den norske lægeforening, 1997: 79. www.tidsskriftet.no/pls/lts/pdoc.printdoc?vp_doc=s&vp_mappe=skikkogbruk (22.5. 2001).

- Mehlum L. Selvmordsforsøk blant norske soldater. Tidsskr Nor Lægeforen 1991; 111: 565–8.
- Retterstøl N. Behandling av selvmordsforsøkere i en somatisk avdeling. Tidsskr Nor Lægeforen 1994; 114: 2370–1.
- Berntsen GK, Husby R. Behandling av selvmordsforsøkere i et somatisk sykehus. Tidsskr Nor Lægeforen 1994; 114: 2374–7.
- Kreitman N, Philip AE, Greer S, Bagley CR. Parasuicide. Br J Psychiatry 1969; 115: 746–7.
- Ekeberg Ø. Villet egenskade, parasuicid eller selvmordsforsøk? Suicidologi 2001; 6: 8–9. www.med.uio.no/ipsy/ssff/tids0101/Ekeberg.htm (22.5. 2001).
- Kringlen E. Anoreksi og bulimi. Språknytt 1989; 17: 18.
- Stubhaug A. Det var mine tankers djervhet. Matematikeren Sophus Lie. Oslo: Aschehoug, 2000.

«Impingement»

I Tidsskriftet nr. 11/2001 (1) er anglisismen «impingement» brukt i omtalen av nyttige skuldertester. Dette kling dårleg i norsk sammenheng. «To impinge» tyder å støyte imot, kolliderer med, eller trengje seg inn på. Det vert forklart med at strukturane mellom tuberculum majus og minus på humerus vert pressa opp mot acromion på scapula. Ut frå dette burde *innklemming* vere dekkjande. I alle høve burde «impingement» bli erstatta med ei norsk nemning.

– Otto Inge Molvær, Bergen

Litteratur

- Ørstavik R. Nyttige skuldertester. Tidsskr Nor Lægeforen 2001; 121: 1429.

Takk for innspill om engelsk ordbruk i Tidsskriftet, som vi ønsker å unngå så langt som mulig. Jeg er helt enig med deg i at «impingement» ikke passer i en norsk tekst, og var selv inne på å benytte nettopp *innklemmingssyndrom* i stedet. Faren er imidlertid at leseren ikke forstår hva vi mener, fordi de engelske uttrykkene er så godt innarbeidet. Det beste vil nok være i en overgangsfase å benytte en fornyring, med det engelske uttrykket i parentes. Flere gode forslag til et norsk uttrykk for «impingement» mottas gjerne!

– Ragnhild Ørstavik, Tidsskriftet ragnhildorstavik@yahoo.com